سەرەتایەک بۆ خوێندنەوەیەکی نوێی مێژووی چەپی کوردی(عیراق)

ئەمجەد شاکەلی

- بەشی دووەم – بۆ خوێندنەوەی بەشی یەکەم کلیکی ئێرە بکە

یەکلاکردنەوەی ملانێیەکەی نێو پارتیی:

ئەو ملانێیەی نێو پارتیی دیموکراتی کوردستان، کە بە کردەوە سەرانی پارتیی کردبوو بە دوو دەستەوە، تا ساڵی **١٩٥٩** بەردەوام بوو. دووفاقی(إزدواجية)یەک لە سیاسەتی پارتیدا هەبوو، چونکە لە پارتیدا دوو باڵ هەبوون، باڵی چەپ، بە ڕێبەرایەتیی هەمزە عەبدوڵلا و باڵێکی ڕاسترەو بە ڕێبەرایەتیی ئیبراهیم ئەحمەد. لە کۆنگرەی چوارەمدا، باڵە ڕەسترەوەکە سەرکەوت و پارتیی لە باڵە چەپەکە پاکتاو کرد و ڕێبەری چەپەکان بە تەواوی لە پارتیی وەدەر نرا و ئیدی قۆناغی دووفاقانەی نێو پارتیی کۆتایی هات[1]. وەدەرنان و لابردنی دەستەی چەپی نێو پارتیی(هەمزە عەبدوڵلا، حەمید عوسمان، ساڵح حەیدەری، نەژاد ئەحمەد عەزیز، خوسرەو تەوفیق، حەمەکەریم فەتحوڵلا و ساڵح ڕوشدی)، کە خەڵکانێکی نەتەوەیی و لە هەمان کاتیشدا نیشتمان (عیراق) پەروەر-دیارە بە پێی پێوەری ئەو دەمە- بوون، واتە هەم کورد و هەم عیراقی، لە سەر دەستی بارزانی ئەنجام درا. بێگومان ئەنجامدانی ئەو کارە هەروا لەخۆڕا و کتوپڕ نەبوو، بەڵکە لەمێژ بوو ئیبراهیم ئەحمەد و ڕاسترەوانی هاوبیری، نەخشەیان بۆ کێشابوو و کنەیان بۆ دەکرد. دوو هۆکاری گرنگ، کە ڕۆڵێکی لەبەرچاویان لە ئەنجامدانی ئەو کارەدا بینی و هەلومەرجەکانیان بەرەو ئەو لایەنە برد ئەمانە بوون:

١. هەر دوای گەڕانەوەی بارزانی لە سۆڤییەت، جەلال تاڵەبانی "خۆی گەیاندێ و خۆی زۆر لێی نزیک کردەوە، دەستی کرد بە موشاغەبەکردن لەسەر هەمزە عەبدوڵلا و نەژادی ئەحمەد عەزیز ئاغا و خەسرەو و حەمید عوسمان کە ئەو سەردەمە ئەندامی مەکتەبی سیاسیی پارتیی بوون. وای لە بارزانی گەیاندبوو کە هەمزە عەبدوڵلا و هاورێیەکانی پارتییان کردووەتە پەیمانگەیەک بۆ پێگەیاندنی ئەندامانی حزبی شیووعی. وای تێ گەیاندبوو کە ئەندامانی مەکتەبی سیاسیی ئەو سەردەمە دەڵێن ئێمە وەکو دەورەیەکین، وەکو پەیمانگەیەکین دەبێ خەڵک ئامادە بکەین و ڕۆشنبیریان بکەین تا فێرە سیاسەت بن، کە فێری سیاسەتیش بوون دەبێ بچنە ناو حزبی شیووعییەوە. ئیتر هەمیشە دووبارە و سێبارەیان دەکردەوە بۆ بارزانی کە خەریکە پارتی نامێنێ و دەیبەنە ناو حزبی شیووعییەوە. تا وایان لێ کرد کە هەمزە عەبدوڵلا و برادەرەکانی لە مەکتەبی سیاسی دەربکرێن و برایم ئەحمەد ببێتە سکرتێر و جەلالیش ببێتە ئەندامی مەکتەبی سیاسی لە کاتێکدا لە بەهاری **١٩٥٩**دا جەلال تاڵەبانی لە پارتی تەجمید کرابوو. لە کاتی تەجمید کردنیدا، تاڵەبانی گەشتێکی بۆ هەولێر و ڕەواندز و ناوچەی باڵەک کرد، دووای ئەوەی لە گەشتەکە گەڕایەوە ئینجا توانیی بە پشتەوانیی بارزانی ئینقلابێک لەسەر هەمزە عەبدوڵلا و هاورێیەکانی بکات و دەست بگرێ بەسەر مەکتەبی سیاسیی پارتیدا، ئەمەیش یەکەم ئینقلابی بوو و برایم ئەحمەد بە سکرتێر و خۆیشی بە ئەندامی مەکتەبی سیاسیی پارتیی مایەوە"[2].

---

[1] شریف...، الجمعيات..،ص٢٠٤.

[2] هەریری، فرەنسۆ، بۆ ئەوەی مێژوو بە چەواشەیی نەنووسرێ، چاپی یەکەم، پیرمام-هەولێر **١٩٩٥**، ل٧-٨.

٢. لەو دەمەدا سەرهەنگ عیسا پەژمان، کە کوردێکی ئێرانی دەبێت، نوێنەری سەربازیی <لە ڕاستیدا کارمەندی ساواک- سازمان اطلاعات وامنیت کشور – دەسگای زانیاری و ئاسایشی دەوڵەت- شاکەلی> دەبێت لە سەفارەتی ئێرانی لە بەغدا، پێوەندێکی باش و دۆستایەتییەکی بەهێزی لەگەڵ عەبدوڕڕەحمان (عیسا)زەبیحی و یەدوڵلا فەیلیدا <بە تایبەت لەگەڵ زەبیحیدا کە وەک باوەڕپێکراوێکی ساواک مامەڵەی دەکات-شاکەلی> دەبێت. سەرهەنگ پەژمان کۆمەکێکی زۆر بەو دووانە دەکات بۆ ئەوەی جووڵانەوەیەکی چالاکانە بەرپا بکەن. ئەو دووانە بەو شێوەیە دەست بەسەر کۆمیتەی ناوچەی بەغدادا دەگرن[٣]. لەو سەردەمەشدا عیراقی ١٤ی تەمموز، بووبووە جێی تێکۆشان و خەباتی ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانی و لە نێو ئەوانیشدا ئۆپۆزیسیۆنی کوردی ئێران، کە ئەو دەمە هەموو سەرانیان لە بەغدا گیرسابوونەوە و، بارزانییش دژی ڕێژیمی شا و، بۆ نواندنی چالاکیی کۆمەکی زۆری پێ دەکردن. دەمڕاستی ئەو کاتەی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێیران، ئەحمەد تەوفیق (عەبدوڵلا ئیسحاقی) بوو، کە نێوانی هەم لەگەڵ بارزانیدا زۆر باش بوو-بارزانی خۆشی دەویست- و هەم لەگەڵ ئیبراهیم ئەحمەد و تاقمەکەیدا باش بوو. ئیبراهیم ئەحمەد و تاقمەکەی –بەتایبەت زەبیحی بە هۆی ئەوەی کە کوردی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بوو- توانییان ڕاستەوخۆ لە ڕێگەی ئەحمەد تەوفیقەوە، بیروڕا خراپ و ناحەزەکانی خۆیان، بەرانبەر هەمزە عەبدوڵلا و هەڤاڵەکانی، بە بارزانی بگەیەنن و دووزمانیی لا بکەن و، بە سوودوەرگرتن لە هەستی کوردایەتی ئەو، گومانی بەرانبەر دڵسۆزیی و پاکیی هەمزە و هاوڕێیەکانی لا دروست بکەن، بەوەی کە هەمزە عەبدوڵلا دەیەوێ، پارتیی بکاتە بەشێک لە حیزبی کۆمۆنیستی عیراق[٤]. بەو شێوەیە توانییان بارزانی، بە دەستبەردان و وازهێنان لە هەمزە عەبدوڵلا و هەڤاڵانی، قایل بکەن. بارزانی داوای لێ کردن، کە کۆنگرەیەک بگرن و کێشەکە لەو کۆنگرەیەدا شارەسەر بکەن. ئیبراهیم ئەحمەد و تاقمەکەی، بارزانییان تێگەیاند، کە کۆنگرە بە قازانجی هەمزە عەبدوڵلا و بە زیانی ئەمان دەبێت، چونکە زۆرینەی پارتیی لەگەڵ هەمزە عەبدوڵلا و هەڤاڵەکانیدا بوون. بۆیە داوایان لە بارزانی کرد، کە دەسەڵات و هێزی خۆی بەکار بهێنێت. ئیدی بەو جۆرە، لە ئێوارەی ٣٠ی حوزەرانی ١٩٥٩دا، بارزانی بە کۆمەڵێک چەکدارەوە دەچێتە بارەگای بەغدای پارتیی و داگیری دەکات و فەرمانی وەدەرنانی هەمزە عەبدوڵلا و هەڤاڵانی، لە سکرتێریی و مەکتەبی سیاسی و کۆمیتەی ناوەندیی پارتیی دەدات و ئیبراهیم ئەحمەد دەکاتەوە بە سکرتێری پارتیی.

ئەو کارەی بارزانی کوودێتایەک بوو، دژی هێڵی چەپی نێو پارتیی. دنەدانی بارزانی، لە لایەن ئیبراهیم ئەحمەد و ڕاستڕەوانی هاوبیرییەوە، بۆ دەرکردنی چەپەکانی نێو پارتیی، مەترسییەکی زۆری ڕاستڕەوان بوو، لە نێزیکبوونەوەیەکی پتری پارتیی لە کۆمۆنیستەکانەوە. چونکە حیزبی کۆمۆنیستی عیراق لە سەر هەوڵ و تێکۆشانی خۆی بۆ پێکهاتنێک لەگەڵ حیزبە نیشتمانییەکانی دیکەدا و بۆ

---

[3] شریف..، الجمعیات..،ص٢٠٨.

[٤] حەمەدەمین سیراجی، لەمەڕ هەڵوێست و بیروڕای زەبیحی و دەستەی ئیبراهیم ئەحمەدەوە لە چەپ و کۆمۆنیستان، دەڵێ:"مامۆستا زەبیحی کتێبێکی بە ناوی(ڕەدی کۆزمۆپۆلیتی) نووسیبوو و لەوێدا دژی چەپەکان بووە و لەگەڵ مەکتەب سیاسی کۆن <ئیبراهیم ئەحمەد و جەلال تاڵەبانی – شاکەلی>بووە کە ئەوانیش هەر دژی چەپەکان بوون". شێخ عیززەددینی حوسەینیش لەبارەی زەبیحییەوە دەڵێ:"زۆر موخالیفی کۆمۆنیست و چەپ و...ئەوە بوو دەیگوت خراپن، درۆ دەکەن، کوردیان ناوێ، هەل پەرستن". سەرچاوەی ئەو قسانەی سیراجی و حوسەینی، ئەمەیە: کەریمی، عەلی، ژیان و بەسەرهاتی عەبدولڕەحمان زەبیحی(مامۆستا عولەما)، چاپی یەکەم، بنکەی چاپەمەنی زاگرۆس، گۆتنبێرگ، سوید١٩٩٩، ل٢٠٨ و٣٤٧.

www.kurdistannet.net

www.kurdistannet.net
16-10-02 01:25:22

خەبات لەپێناوی کۆتاییهێنان بەو سەردەمە نائاساییە و دامەزراندی دەسەڵاتێکی دیموکراتیی، بە نوێنەرایەتی خەڵک و ڕێگەدان بە ئازادیی دیموکراتی و دامەزراندنی حوکوومەتێکی تێکڕایی بە ڕێبەرایەتی قاسم، بەردەوام بوو و لە هەمان کاتیشدا بۆ دامەزراندنی بەرەیەکی نیشتمانیی پێشکەوتنخواز تێدەکۆشا[5] و بۆ ئەو مەبەستەش پرۆژەیەکی، بۆ بەرنامە و هەلومەرجی کارکردنی ئەو بەرەیە، بلاو کردەوە و خستییە پێش چاوی جەماوەر و، لە حوزەیرانی ١٩٥٩دا، ڕۆژنامەی ئیتتیحاد ئەششەعب(إتحادالشعب) بلاوی کردەوە و، لە لایەن حیزبی کۆمۆنیست و پارتیی دیموکراتی کوردستان و دیموکراتە پێشکەوتنخوازەکان، کە لە دژی بڕیاری هەڵپەساردنیان لە حیزبی نیشتمانیی دیموکراتی جودا بووبوونەوە و، هەندێک بێلایەنی پێشکەوتنخوازەوە، وەک پرۆگرامێک، بۆ بەرە، بڕیاری لەسەر درا و نوێنەرەکانیان لە ٢٨-٦-١٩٥٩، بیرخەرەوەیەکیان دا بە سەرۆکی حوکوومەت. بەڵام حیزبی نیشتمانیی دیموکراتی بە سەرۆکایەتیی کامیل ئەلچادرچی و، حیزبی پێشکەوتنخواز بە سەرۆکایەتیی موحەممەد حەدید، دوای ئەوە، هەر ساردییان دەنواند و خۆیان خەریک دەکرد، لە بەشداریکردن لە بەرەدا و، حیزبە نەتەوەییەکانیش، بە تایبەت حیزبی بەعس، بە تەواوی ڕەفزی بەشداربوونی بەرەی کرد لەگەڵ حیزبی کۆمۆنیستی عیراقدا. ڕاستڕەوانی نێو پارتیی دیموکراتی کوردستانیش، بە بەکارهێنان و قۆستنەوەی هەستی نەتەوەیی و بە مەبەستی پاڵپێوەنانی پارتیی دیموکراتی کوردستان بەرەو گۆشەگیری و دەمارگیریی نەتەوەیی و، ڕاکێشانی بەرەو بەرەی دژایەتی کۆمۆنیزم، هەوڵی تێکدانی هاوپەیمانیی نێوان پارتیی دیموکراتی کوردستان و پارتیی کۆمۆنیستی عیراقیان دا[6]. ئەوەی پتر دامەزراندنی بەرەیەکی لەو جۆرەی وەک پێویستییەک دەهێنایە پێشەوە و تا ڕادەیەک کردبووی بە ئەرکێک، باری وڵات و ملانێی چینایەتی بوو"شەڕی چینایەتیی توندوتیژ، بە سەر سەرکردەیەتی حیزب <حیزبی کۆمۆنیستی عیراق -شاکەلی>دا، خۆئامادەکردنێکی خێرای سەپاند و، بە پەلە، بەرەیەکی نیشتمانیی نوێ، لە نێوان حیزبی کۆمۆنیستی عیراق و چەند حیزبێکی نیشتمانی و پێشکەوتنخوازی دیکەی عیراقیدا، بلاو کرایەوە. لە دوایشدا دەرکەوت، کە ئەوانەی نوێنەرایەتیی ئەم حیزبانەیان کردبوو، نوێنەرایەتی تەنێ باڵە چەپەکانی نێو ئەو حیزبانەیان دەکرد، بۆیە ئەو کارە، بوو بە هۆی وەلانانیان لە حیزبەکانی خۆیان"[7]. ئەو بیرخەرەوەیەی درایە عەبدولکەریم قاسم و بەرنامەی بەرەیەکەی تێدا بوو، لە ژمارە ١٢١ی ٢٩ی حوزەیرانی ١٩٥٩دا، بلاو کرایەوە و لە لایەن پارتیی دیموکراتی کوردستانەوە، هەمزە عەبدوڵلا، نووری شاوەیس، خوسرەو تەوفیق، نەژاد ئەحمەد عەزیز، ساڵح حەیدەری، شەمسەددین موفتی و سبغەتوڵلا مزووری، ئیمزایان کردبوو، کە سەرکردەیەتییە چەپەکەی پارتیی بوون. بۆ ئاشکراکردن و ڕاگەیاندنی دامەزراندنی ئەو بەرەیە، جەژن و ئاهەنگەکانی ٣٠ی حوزەیرانی ١٩٥٩، بۆ یادی شۆڕشی ١٩٢٠ و ڕێکخستنی کۆبوونەوەیەکی گەورە بۆ ئەو مەبەستە، دیاری کرا، بەڵام ڕێک هەر لەو ڕۆژەدا، باڵەچەپەکەی نێو پارتیی دەردەکرێت و ئەو بەرەیە لەبار دەبرێت و بەو جۆرەش یەکیەتی هێزە نیشتمانییەکان نەهاتە دی، خواست و ئاواتەکانی ئیبراهیم ئەحمەد و ڕاستڕەوانی هاوبیری هاتنە دی و ئەو کارەش ڕێگەخۆشکردنێک بوو بۆ نێزیکبوونەوەی

---

[5] خيري، د. سعاد، من تاًريخ الحركة الثورية في العراق ثورة ١٤ تموز، داراًبن خلدون، الطبعة الأولى **١٩٨٠**، **بيروت**،ص٢٣٦-٢٣٧.

[6] قوجمان، حسقيل، ثورة ١٤ تموز ١٩٥٨ في العراق، المملكة المتحدة،ص١٣٧.

[7] محمود، نجم، الصراع في الحزب الشيوعي العراقي وقضايا الخلاف في الحركة الشيوعية، ١٩٨٠،ص٣٦.

هێزە بۆرژوازی و ڕاسترەو و دژەچەپەکان و نەیارانی کۆمۆنیزم، بۆ بەرەنگاربوونەوەی شالاوی گەل و خواستی سۆسیالیزم. بارزانی بەو کارەی، هەڵەیەکی سیاسیی مەزنی کرد، چونکە هێڵە ڕاسترەوەکەی ئیبراهیم ئەحمەد –تاڵەبانی، بە سەر پارتیدا سەپاند و زاڵ کرد. ئەو هێڵەش لەمێژ بوو، لە هەل و دەرفەت دەگەڕا و هەوڵی خۆسەپاندنی بەسەر پارتیدا دەدا. ئیدی بەو شێوەیە مەیدانیان بۆ چۆڵ بوو و تەواوی ڕێکخستنی پارتیی کەوتە بن دەستیانەوە و بە گوێرەی بیروباوە.ی خۆیان کەوتنە پەروەردەکردنی خەڵکی نێو پارتیی. بارزانی بەو کارەی جێگەی بۆمبێکی کۆککراوی، کە لەمێژ بوو بۆی دانرابوو، خۆش کرد و ئیبراهیم ئەحمەد –تاڵەبانیش پارتییان بەرەو هەڵدێر برد و لە ١٩٦٤دا بۆمباکەیان تەقاندەوە.